

SPLBP_ZSE Základy speciální pedagogiky Etopedie

- Cílová skupina etopedie
- Rizika vzniku poruch chování
- Problémy v chování, poruchy chování

Cílová skupina

- 1) Děti bez výraznějších problémů
- 2) Děti v riziku
- 3) Děti s problémy v chování a s poruchami emocí a chování

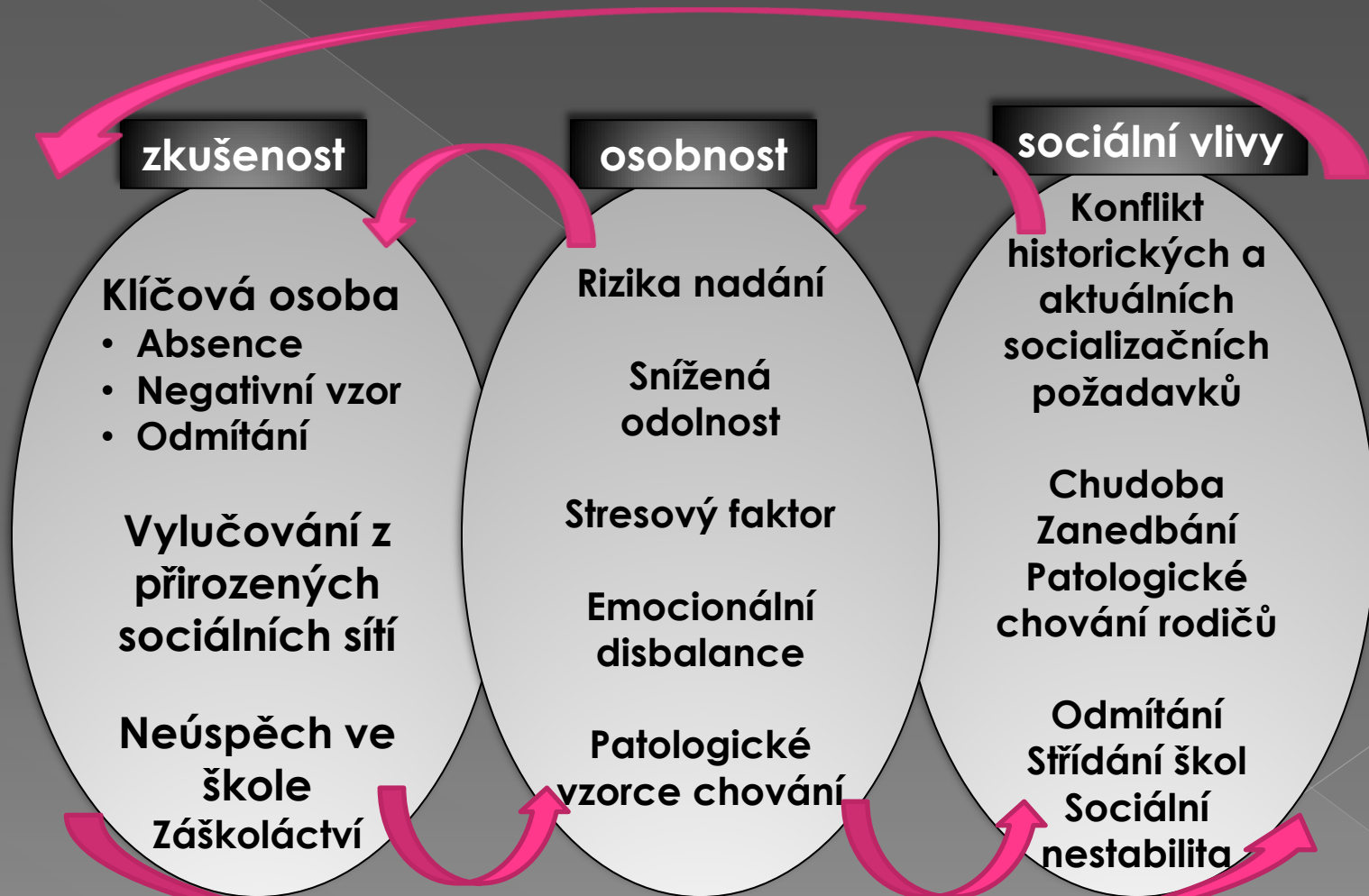
1) Děti bez výraznějších problémů v chování

- Praxe spočívá především v preventivních aktivitách
- Např. preventivní programy sociálně patologických jevů (peer programy...), eliminace ohrožujících podmínek ve školním prostředí atd.

2) Děti v riziku („At-risk Youth)

- Děti, které ve svém vývoji čelí mnoha rizikům z roviny **osobnostní i sociální**
- Významná je **odolnost** dítěte, vůči faktorům, které jej z vnějšku ohrožují (**Koncept resilience**)
- Praxe spočívá v preventivních aktivitách, v diagnostice a poradenství

Triáda rizikových faktorů ve vývoji poruchy chování

Rizika spojená s osobností dítěte

- Váží se na fyzickou, psychickou konstituci a sociální zkušenost
- Patří sem:
  - > **Faktory fyzického zdraví** – nedonošenost, nízká porodní váha, postižení, nemoc, porodní úraz, chronická onemocnění
  - > **Faktory vnitřních dispozic** – nízká inteligence, obtížný temperament, hyperaktivita, impulzivita
  - > **Faktory sociálních kompetencí** – slabé vazby, malá schopnost řešit problémy, malé sociální dovednosti
  - > **Faktory emocionálního zaměření a prožívání** – obdiv k násilí, nízká sebeúcta, nedostatek empatie, egocentrismus, neschopnost prožívat štěstí atd.

Rizika spojená s rodinou dítěte

- Základní rizika spočívají v nedostatku „**vřelosti – lidského tepla**“:
- Patří sem:
  - > **Rodinné stresory** – konflikty mezi rodiči, postnatální deprese, nízká vzdělanost, tísnivá finanční situace
  - > **Nastavení rodinného systému** – struktura a hierarchie rodiny (neúplná rodina, nezletilá matka, nezaměstnanost rodičů atd.)
  - > **Fungování systému rodiny** – charakter interakce, manželské spory, rodinné násilí, sociální izolace...
  - > **Fungování rodičů** – vzor, kriminalita, zneužívání návykových látek...

Školní rizika

- Nepřípravenost na vstup do školy + neschopnost přizpůsobit se požadavkům
  - ➔ nedostatek pozitivní interakce se spolužáky a učiteli
  - ➔ neúspěch a izolace
  - ➔ vyhledávání ostatních dětí s podobnými potížemi (problémové vrstevnické party)
- **Bludný kruh neúspěchu**

Rizika spojená se společností

- Odborníci sem řadí:
  - > **Životním podmínky** – socioekonomické znevýhodnění, hustota zalidnění a materiální životní podmínky, místo bydliště
  - > **Patologické formy chování v okolí** – násilí, kriminální činnost...
  - > **Kulturní a morální hodnoty** – sociální nebo kulturní diskriminace, násilí v médiích
  - > **Konflikt aktuálních a historických socializačních požadavků** (odlišnost požadavků rodiny, školy...)

Co s riziky?

● OCHRANNÉ A PROTEKTIVNÍ FAKTORY:

- Podpora autonomie a nezávislosti
- Posilování sociálních kompetencí
- Posilování kompetencí k řešení problémů
- Zaměření na cíl a budoucnost
- Zapojování do posilujících činností a procesů

3) Děti s problémy v chování a poruchami chování

- Vývoj poruchy chování probíhá nejčastěji od **fáze působení rizikových faktorů** k **fázi problémového chování** až k **poruchám chování**
- Důležité je proto **včasné řešení** potíží
- Praxe u dětí s problémy a poruchami chování má **těžiště** v reedukaci, diagnostice a v poradenství

Problémy v chování

- **Přechodný stav** v modelech jednání, které dítě používá, ať jsou způsobené momentální životní situací nebo podmínkami, ve kterých se problémové chování vyskytuje
- Různé závažné a **nápadné odchylky** od obvyklých způsobů chování, z nichž některé s věkem zanikají

Poruchy chování

5 charakteristik poruch chování podle Bowera

- 1) Neschopnost učit se – pokud ji nemůžeme vysvětlit intelektovými, smyslovými nebo zdravotními problémy...
- 2) Neschopnost navazovat uspokojivé sociální vztahy s vrstevníky a s učiteli...
- 3) Nepřiměřené chování a emotivní reakce v běžných podmínkách...
- 4) Celkový výrazný pocit neštěstí nebo deprese
- 5) Tendence vyvolávat somatické symptomy jako je bolest, strach a to ve spojení se školními problémy

Definice poruchy chování (Sdružení pro Národní duševní zdraví a speciální vzdělávání 1992)

Pojem porucha emocí nebo chování (PE, PCH) je výrazem pro postižení, kdy se chování a emocionální reakce žáka:

- > Liší od odpovídajících věkových, kulturních nebo etnických norem
- > Mají nepříznivý vliv na školní výkon včetně jeho akademických, sociálních, předprofesních a osobnostních dovedností

Současně je toto postižení

- > Něco víc než přechodná, předvídatelná reakce na stresující události z jeho prostředí
- > Vyskytuje se současně nejméně ve dvou různých prostředích, z nichž alespoň jedno souvisí se školou
- > Přetrvává i přes individuální intervenci v rámci vzdělávacího programu
- > Může koexistovat i s jiným postižením

Zahrnuje:

- > Děti a mladistvé se schizofrenií, emocionálními poruchami, úzkostnými poruchami
- > Jinými trvalými poruchami chování a jeho ovládnutí, **jestliže mají celkový nebo částečný nepříznivý vliv na školní výkon**

Rozdíl mezi poruchou a problémy v chování - Záměr v nežádoucím chování

PROBLÉMEMY V CHOVÁNÍ

- > o svých problémech ví, vadí mu a chtěl by je odstranit
- > normy chování neporušuje úmyslně
- > jejich porušování je výsledkem konfliktu mezi vnějšími požadavky a vnitřními potřebami dítěte
- > nálepkou problémového dítěte trpí a vyvolává v něm negativní emocionální zážitek

PORUCHY CHOVÁNÍ

- > není s danými normami v konfliktu
- > nepřijímá je, popř. je ignoruje
- > zpravidla nepociťuje vinu ve vztahu k důsledkům vlastního jednání

Rozdíl mezi poruchou a problémy v chování - časová dimenze nežádoucího způsobu chování

PROBLÉMEMY V CHOVÁNÍ

- > problémy bývají krátkodobé
- > popřípadě se objevují v určitých periodách
- > mívají vývojové souvislosti
- > bývají důsledkem nezvládnutých konfliktů se sociálním okolím

PORUCHY CHOVÁNÍ

- porušuje normy dlouhodobě
- vývojová specifika morálního vývoje způsobují nežádoucího chování prohlubují

Rozdíl mezi poruchou a problémy v chování – Náprava, reedukace, kompenzace

PROBLÉMY V CHOVÁNÍ

- > cílená pedagogická opatření
- > speciálně pedagogické metody kompenzují nežádoucí chování, způsoby jinými, které by mu současně umožňovali přiměřené naplňování jeho potřeb

PORUCHY CHOVÁNÍ

- > náprava vyžaduje speciální péči
- > směřuje k převádění způsobů a cílů chování společensky nepřijatelného k chování, které je přijatelné

Děkuji za pozornost

Literatura

- Vojtová, V. *Úvod do etopedie, texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2008.
- Vojtová, V. *Inkluzivní vzdělávání žáků v riziku a s poruchami chování jako perspektiva kvality života v dospělosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2010.